

Вихідні дані: Слобожанська бесіда-12. Лінгвістика тексту і вивчення української ментальності. 2019. – Старобільськ. – С.222-228

Шпетна С.А. доцент кафедри
світової літератури та російського
мовознавства

ІНТЕРНЕТ-ЩОДЕННИК ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗМІНИ В АВТОРСЬКІЙ І ЧИТАЦЬКІЙ СВІДОМОСТІ

Актуальність роботи зумовлена необхідністю комплексного осмислення типології та модифікацій щоденника у віртуальному просторі Мережі, увагою сучасного літературознавства до проблем впливу інформаційних технологій на формування нового віртуального дискурсу і винесенням на маргінес теоретико-літературних студій дискусійного трактування онлайн-щоденника як жанра віртуальної літератури. Актуальність розгляду онлайн-щоденника в новому комунікативному просторі – електронному або віртуальному, викликана увагою до частки літературно-мистецького сегмента в просторі Мережі, яка згодом може серйозно впливати на мовленнєву поведінку всього суспільства, та появу своєрідного віртуального тексту в сучасній літературі.

Щоденник як відома форма мемуарної літератури претендує на роль своєрідного індикатора поліморфної реактивності людини у створеному нею штучному середовищі.

Проблема впливу Інтернету на психіку людини й цілого суспільства перебуває в центрі наукової уваги педагогів, психологів, соціологів, фахівців зі сфери соціальних комунікацій. На особливу увагу заслуговують праці, В. Волохонського, С. Заборовської, Ю. Зайцевої, Ю. Завадського, Н. Курчакової та інших, які висвітлюють різні аспекти аналізу Internet-блогів, їх структури, класифікації, правил ведення щоденника, форм самопрезентації, стилю тощо.

Водночас малодослідженим залишаються актуальні питання аналізу віртуального середовища як одного з чинників розвитку сучасної літератури.

Окреслення специфіки онлайн-щоденника у віртуальному просторі мережі Інтернет з позицій різних методологічних підходів і відповідних аналітичних практик відкриває нові вектори для висвітлення проблем жанру й композиції.

У контексті досліджень генетико-контактних зв'язків і висвітлення типологічних сходжень аналіз класичного і віртуального щоденників слугує предметом наукового пошуку та є засобом вивчення історії розвитку щоденникового жанру (праці М.Бахтіна, Р.Барта, Ж.Дельоза, Ю.Лотмана У.Еко, Т.Бовсунівської, О.Галича, Г.Гінзбург, Т.Гавриліва, Д.Затонського, Г.Костюка, М.Міхеєва, А.Тартаковського та ін.)

Продуктивними є роздуми науковців над питаннями перетворення онлайн-щоденника на дигітальний жанр, процес трансформації якого набуває дифузної форми й відбувається шляхом жанрової гетерогенності через включення та сплутування різних мікрожанрів і наявність гіпертекстових зв'язків, зберігаючи в цілому основні жанрові риси.

До вивчення цього аспекту зверталися науковці В.Волохонський, О.Горошко, Ю.Завадський, Л.Компанцева, Л.Пиваварова та інші.

Онлайн-щоденник може бути засобом розбудови його поліфонічного наративного полотна. Дослідження жанротворчих складових як композиційних елементів пов'язане з проблемою співвідношення категорій у парадигмі „автор – наратор – читач”, що апелює до досвіду семіотики й наратології (Є.Горний, Ю.Зайцева, Н.Курчакова, М.Соколова та ін.).

Дискусійним на сьогодні є визначення жанрової природи щоденника, що є підтвердженням приналежності щоденника до метажанрового утворення .

Наукова школа О.А.Галича визначає щоденник як жанр мемуарно-документальної літератури, а тому можна зазначити, що в щоденнику наявні здебільшого ознаки мемуарів. Крім того щоденник має власні ознаки й типологію [1;2].

Означення сутності та взаємозв'язків категорій антропоцентричної парадигми літературознавства (віртуальність, гіпертекст, «я-інший», гра, діалог, «наративна маска») визначають жанрово-комунікативну організацію онлайн-щоденників і дозволяють зробити висновок, що віртуальний щоденник – новий тип літератури .

В онлайн-щоденниках відбувається реалізація комунікативної функції, яка опосередкована низкою специфічних особливостей та інформацією текстового поля . На позначення І. Барбукової,

віртуалізація реальності в онлайн-щоденниках представлена категорією «віртуус», серед якої наявні 3 модифікації віртуальної реальності: комп'ютерної, власне віртуальної, віртуального стану людини [3].

Можливість ведення віртуального щоденника визначена багатовимірністю часу (реальному й віртуальному), який представлений трьома координатами: календарним, текстовим, перцептивним часом.

Синергетичний підхід до аналізу інтернет-щоденника дозволяє простежити багаторівневий характер взаємозв'язків, безперервний процес взаємодії суб'єктів і віртуальних текстів, засвідчує міждисциплінарний характер дослідження. Аналізуючи перцептивний час в онлайн-щоденниках, де виражено реальну або псевдореальну позицію наратора в часі та просторі по відношенню до подій тексту, можна константувати, що наратор відтворює „те, що бачить” і „те, що чує”, переміщується вліво та вправо; наратор може інверсувати порядок висловлювання; підіймаючись над тим, що відбувається, наратор з більш високого місця описує місце дії, фонові ознаки, або підсумовує події, стани або ж залишає прочерк у незначних для сюжету місцях подієвого часу, або повідомляє не про події, а про думки.

У віртуальному просторі онлайн-щоденників календарний час – це реальний час, у якому перебуває користувач. Текстовий – віртуальний час, який включає входження у віртуальну реальність. Перцептивний час – це позиція користувача по відношенню до кіберпростору, це той час, у якому користувач відчуває себе: Інтернет-час – це час тих, хто живе у світі кібернетики, де нема літа й зими, дня і ночі, де час диктує не положення Сонця на небі, а перебування людини в Мережі.

Наявний дискурс онлайн-щоденника як медійного жанру засвідчує розмаїття термінологічного апарату: онлайн-щоденник, віртуальний щоденник, інтернет-щоденник, веб-щоденник, блог тощо, які складають синонімічний ряд. Веб-щоденник в Мережі може завести будь-хто за умови відповідності умовам ведення. Серед мотивів ведення онлайн-щоденника домінують психологічний, пізнавальний, комунікативний та інші мотиви. Блог є дигітальним гібридним жанром, який з'єднав характеристики і властивості інших форматів електронної комунікації й не може бути описаний без урахування сфери його функціонування, виникнення й середовища, що впливають на його ознаки. Потрактування терміну „мережева література” є синонімічним поняттям віртуальній літературі. Термін використовується для специфічних друкованих текстів, первинно опублікованих у Мережі з можливістю коментувати, редагувати без огляду на структуру тексту, особливості сприймання тощо. З іншого боку це різновид літературного мистецтва, який характеризується залежністю тексту від цифрового носія, а це в свою чергу надає можливість створення нелінійних, розгалужених структур і створює підґрунтя для залучення мультимедії в літературний текст.

Серед множинності ознак онлайн-щоденника виділяємо: наявність автора або псевдоніма, модель якого формується через мову та стратегії мовної поведінки, оцінки, мотиви, цілі; створення свого світообразу; свободу вибору теми, ознаки гіпертексту, кодування тексту тощо. Ми зазначаємо, що інтернет-щоденник не має спланованої композиції, задуманого сюжету, наявні показ внутрішнього світу автора-героя, мінливість стилів, продукovanі різноманітні жанрові форми.

Блоги мають поетологічну специфіку на рівні проблематики, авторського самовиявлення, композиції, мови. Жанрову гетерогенність веб-щоденників можна довести через проникнення в їх структуру мемуарних, публіцистичних жанрів, вставних конструкцій тощо. Частотними в Інтернет-щоденниках є інтерв'ю, мініатюри, сповіді, есе, мінімалізована кореспонденція, літературно-критичні нариси тощо.

В онлайн-щоденниках присутня розпорошеність тематики й проблематики. У письменницьких блогах провідними стають питання суспільно-політичного життя, української культури, національної ідентичності у контексті української реальності. Домінантою залишається мистецько-естетична проблематика.

Цікавим аспектом вивчення поетики блогів є самопрезентація автора через займенник «я», реальне ім'я, віртуальне «я». Групи користувачів визначаються за професійним рівнем, політичними уподобаннями, жанром повідомлення, мотивами тощо.

Гіпертекстова інтернет-щоденникова композиція не передбачає лінійного прочитання тексту через об'ємність і безкінечність твору, що уможливорюється технічними умовами ведення щоденника, варіативністю прочитання. Специфіка використання в мові віртуальних щоденників різних сигналів (вербальних, знакових, креалізованих) пов'язана з особливостями мережевого простору – відсутністю паралінгвістичних і невербальних сигналів. В онлайн-щоденниках наявний особливий різновид

мови, що дещо знижує культурологічний і мовний рівень мережевих текстів порівняно з опублікованими творами, але демонструє пошуки нових засобів художньої виразності

Отже, інтернет-щоденники – це гібридний жанр, зумовлений своєрідною розгерметизацією канонічних структур, через вияв креалізованого тексту, низки формальних показників, серед яких – зміна автора й читача, часопросторових характеристик; уведення нової групи дійових осіб, пов'язаних власною фабулою; співвіднесення включеного й основного текстів за допомогою авторсько-читачьких коментувань, маркувань і маскувань, алюзій, ремінісценцій, карнавальної гри; графічне виділення тощо.

Створенню смислової, образної й сюжетно-композиційної цілісності Інтернет-щоденника сприяють елементи його внутрішньої композиції: технічні можливості ведення щоденника, авторські записи, повідомлення (коментарі) дописувачів (читачів). Деконструкція жанрових канонів у літературі сьогодення торкнулася й Інтернет-щоденника, який вибудовується за принципом еkleктики й множинності й постає як складний конструкт, синтез електронних, вербальних і візуальних знаків.

Онлайновий щоденник є авторською містифікацією, здебільшого грою і карнавальним дійством; проблемно-тематичний спектр є надзвичайно широким і водночас цілком конкретним.

Еkleктизм стильової парадигми віртуального тексту, поєднання вербальних і невербальних елементів поетики постає продуктивним засобом реалізації його естетичної інформативності.

Отже щоденник, як специфічна жанрова форма, функціонує в класичній і модерній літературі в різних виявах залежно від конкретного творчого пошуку і власне пошуку кожної епохи.

Література

1. Галич О. А. Українська письменницька мемуаристика: природа, еволюція, поетика : монографія / О. А. Галич. – К. : КДПІ, 1991. – 217 с.
2. Галич О. А. Українська документалістика на зламі тисячоліть: специфіка, генеза, перспективи : монографія / О. А. Галич. – Луганськ : Альма-матер, 2001. – 246 с.
3. Барбукова І. С. Онлайновий щоденник як феномен віртуальної літератури: жанрова природа, поетика [Текст] : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.06 / Барбукова Ірина Сергіївна. – Луганськ, 2012. – 231 с.